

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.03.122>
УДК 811.161.2

Ю.А. ЧЕРНОБРОВ, кандидат філологічних наук,
член Національної комісії зі стандартів державної мови
проспект Перемоги, 10, м. Київ, 03110
E-mail: chemobrovvv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3950-8541>

ІСТОРІЯ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ПЕРЕДАВАННЯ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Статтю присвячено історії засадничих термінів на позначення способів передавання чужого мовлення в українському мовознавстві; проаналізовано терміни в ономасіологічному й семасіологічному аспектах на основі історичних джерел; відображено внесок українських мовознавців у формування та розвиток зазначеної термінологічної підсистеми.

Ключові слова: *термін, синтаксична термінологія, історичне термінознавство, термінологічна номінація, пряма мова, непряма мова, напівпряма мова, невласне пряма мова, чужа мова.*

У загальній проблематиці українського термінознавства особливе місце належить з'ясуванню особливостей становлення термінологій та окремих термінів, лінгвістичним та культурно-історичним аспектам їхнього функціонування в науковому дискурсі в діахронії або на визначених часових зрізах. Збагачення мовознавчої теорії та, як наслідок, закономірні зміни в термінологічному складі розділів науки про мову зумовлюють потребу осмислити, зберегти та кодифікувати напрацювання індивідуальної термінотворчості українських граматистів.

Сучасна синтаксична термінологія української мови як динамічний складник лінгвістичної невпинно розвивається й розширює своє функціональне призначення з огляду на розвиток та потреби сучасної науки про мову. Термінологія на позначення понять способів передавання чужого мовлення виокремлена в самостійний підрозділ синтаксису та має власну історію формування, випрацювання та кодифікації в українсько-

Цитування: Чернобров Ю.А. Історія термінів на позначення способів передавання чужого мовлення в українському мовознавстві. *Українська мова*. 2020. № 3 (75). С. 122–130. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.03.122>

му мовознавстві. Еволюція термінів зазначеної термінологічної підсистеми досі не поставала предметом дослідження в контексті розвитку української граматичної думки.

Мета статті — реконструювати історію термінів на позначення способів передавання чужого мовлення в українському мовознавстві в кореляції з відповідними поняттями й відтворити роль українських граматистів у становленні цієї термінологічної підсистеми. Предметом нашого зацікавлення є вивчення термінологічних номінацій понять зазначеного термінополя (ономасіологічний аспект) та з'ясування їхнього семантичного розвитку (семасіологічний аспект).

В українському мовознавстві способи передавання чужого мовлення постають об'єктом дослідження у граматиках другої половини ХІХ ст. Українські граматисти прагнули використати зрозумілі номінації, утворені на ґрунті народної мови. О.О. Партицький розглядав форму прямого передавання мовлення (власне пряму мову) й називав її *речена наведени*: «суть то речена, въ котрыхъ наводимо чийсь слова зовсѣмъ такъ, ѣкъъ були сказани, безъ наменшої перемѣны» (Партицькій 1873: 156). М. Осадца вживав номінацію *рѣчь пряма*: «Рѣчь зове ся *прямою* (directe Rede), коли чїї власні слова проводять ся <...> Отець сказавъ: За тыждень поѣду до Львова» (Осадца 1876: 210). С.Й. Смаль-Стоцький та Ф. Гартнер не оминув увагою конструкції з чужим мовленням у контексті вивчення пунктуації. У параграфі «Перепинане» наведено правила вживання лапок (*скобок*) і використано номінації *чужа гадка*, *чужий висказ* без пояснення їхнього змісту (Смаль-Стоцький 1893: 142).

В українських граматиках 20-х рр. ХХ ст. пошавилися пошуки оптимальних засобів номінації понять за їхніми ознаками. Прагнення дібрати мотивовані назви, конкретизація поняття прямої мови та конструкцій із прямою мовою зумовили варіантність термінології. Дослівно відтворений чужий вислів запропоновано називати *чужословне речення* (Нечуй-Левицький 1914: 32), *бесіда пряма* (Залозний 1917: 45); *бесіда пряма* (Сімович 1918: 325). Контексти вживання наведених прикладів терміноодиниць вказують на тлумачення прямої мови як точного відтворення слів того чи того мовця: «Иноді в розмові наводяться чийсь чужі слова ністотно так, як вони були проказані. Такий спосіб переказування чужих слів зветься *бесідою прямою*» (Залозний 1917: 45); «Наведена чужа мова зветь ся — *бесідою прямою*, бо тут прямо так і кажеть ся, хто, що й як казав, чи питав» (Сімович 1918: 325). У визначеннях нечітко окреслено межі прямої мови, не з'ясовано граматичні особливості цього способу передавання чужого мовлення. П.Ф. Залозний виокремив власне пряму мову і слова автора, які називає відповідно *словами власними* або *наведеними* та *реченням наводячим*: «Те речення, в котрім сказано, чїї то слова наводяться, зветься реченням *наводячим*, а чужі слова *словами власними, наведеними*» (Залозний 1917: 45).

Із 30-х рр. ХХ ст. в українському мовознавстві послуговуються терміном *пряма мова* (Горецький 1929: 21; Курило 1921: 32; Каганович 1935:

57; УП 1946: 161; Ковалів 1946, Шерех 1947: 68; Кудрицький 1949: 134) і витлумачують цей спосіб передавання чужого мовлення за традицією як точне відтворення слів особи, наприклад: «Чиїнебудь слова, що передаються достотно (так, як вони були сказані)» (Горецький 1929: 21); «Мова якоїсь іншої особи, передана дослівно без змін, зветься *прямою мовою*» (Ковалів 1946: 139). П.Й. Горецький та І. Шаля виокремили *авторові слова* як речення, яке супроводжує пряму мову (Горецький 1929: 21).

Ю. Шевельов звернув увагу на неточність тлумачення прямої мови та конкретизував його, окресливши граматичну природу та стилістичні властивості цього засобу передавання чужого мовлення, що становить «голоси сторонні безпосередньо даній розмові чи розповіді» (Шевельов 1951: 161). Він наполягає на спрощеності тлумачення прямої мови як точного відтворення чийхось слів, пояснюючи це тим, що прямою мовою можуть передавати майбутнє, ще не реалізоване мовлення: «може вживатися пряма мова для того, що ще тільки має бути сказане або може бути сказане. Як же можна точно відтворити те, що не було сказане?» (там само: 165).

Дослідник відкидає традиційні тлумачення прямої мови, апелює до граматики й зосереджує увагу на з'ясуванні синтаксичної природи конструкцій із чужим мовленням: «Суть прямої мови не в точності передачі чийхось слів. Взагалі поняття точності не належить до граматики... Правдиве і брехливе речення будуються за абсолютно однаковими синтаксичними законами. Визначати пряму мову — поняття граматики — за ознакою точної відповідності дійсності — не тільки не охоплює відповідних фактів мови, а і принципово хибно <...> Так само не можна визначати непряму мову просто як передачу загального змісту чийхось слів» (там само: 162).

Ю. Шевельов окреслив характерні риси прямої мови, що визначають синтаксичну природу цього способу передавання чужого мовлення: належність до складного речення (безсполучникового), інтонаційна самостійність та логічно неузгоджене вживання осіб у власне прямій мові та словах автора. Він пояснює сутність прямої мови в колі суміжних понять: *власне пряма мова, авторське пояснення, дієслово говорення, дієслово думання, діалог* — та подає докладні визначення: «*Асиндетон*, що ми зevamo *прямою мовою*, найчастіше складається з двох частин. Одна з них належить самому мовцеві, друга — безпосередньо відтворює чийсь слова. Першу будемо називати *авторське пояснення*, другу — *власне пряма мова*» (там само: 163). Особливість *авторського пояснення*, за висновками Ю. Шевельова, полягає у присутності в його складі слів для позначення процесу мовлення та думок (наприклад: *кажу, сказав, думала*), так званих *дієслів говорення* або *дієслів думання*: «Уже ж, бач, — дума він, — не дурно це в дворі од самої тобі зорі всі панькаються коло мене» (Шевельов 1951: 163). Термін *діалог* вжито на позначення такої конструкції, у якій немає *дієслова говорення*, а також *авторського пояснення* загалом. У діалозі виокремлено випадки *нульового дієслова говорення* або *нульового авторського пояснення* (там само: 164).

Змістові характеристики терміна *пряма мова* у визначенні, зафіксованому в «Словнику лінгвістичних термінів» Є.В. Кротевича та Н.С. Родзевич, уміщують вказівку не лише на точне відтворення змісту мови тієї чи тієї особи, а й на збереження лексичних, граматичних та стилістичних особливостей (КРСЛТ 1957: 143). Таке тлумачення подано в низці граматичних праць останніх десятиліть ХХ — початку ХХІ ст. (Волох 1976: 359; Ганич 1985: 228; КТССУМ 2004: 403 та ін.).

Автори академічного синтаксису кваліфікували пряму мову як конструкцію, яка виходить за межі складного безсполучникового речення, аналізуючи власне пряму мову й слова автора як окремі речення (СУЛМ 1972: 428). Деякі мовознавці підтримують це твердження і кваліфікують складники конструкцій із прямою мовою як прості речення: «Якщо слова автора являють собою просте двоскладне речення, то пряма мова може становити будь-який тип простого і складного речення» (Шульжук 2004: 365).

Форма непрямого передавання мовлення, або непряма мова, постає предметом зацікавлення в граматиках, починаючи з другої половини ХІХ ст. М. Осадца використав назву *рѣчь укосна* й тлумачив непряму мову як складнопідрядне речення: «коли же лише смисл чужої рѣчи приводимъ, тогда зове ся *укосною* (indirecte Rede), и виражає ся положеннями высказуемыми: Отець сказавъ, що за тыждень поѣде до Львова (рѣчь укосна)» (Осадца 1876: 210).

У 20-х рр. ХХ ст. поглиблення теорії синтаксису зумовило активізацію пошуків мотивованих термінів. Граматисти використовували паралельно декілька назв на позначення способу непрямого передавання мовлення. П.Ф. Залозний використовує назви *залежна* або *коса бесіда* (Залозний 1913: 46), *залежна* або *кружна бесіда* (Залозний 1917: 45), В.І. Сімович — *посередня мова* (Сімович 1918: 325). Уперше термін *непряма мова* разом із номінаціями *кружна*, *не проста мова* зафіксовано у виданні «Граматична термінологія і правопись» (ГТП 1917: 15) і повторено в низці праць (Курило 1921: 32; Каганович 1935: 57; УП 1946: 161; Шерех 1947: 68; Кудрицький 1949: 134 та ін.).

Дослідники тлумачили конструкції з непрямою мовою як складнопідрядні речення, у яких передають лише зміст без дослівного відтворення висловлення: «Иноді чийсь слова не наводяться цілком так, як вони були проказані, а переказується тільки зміст їх теж залежним додатковим реченням, котре сполучається з надрядним реченням сполучником *що* (*ніби*, *буцім*, *наче* і т. ін.)» (Залозний 1913: 46); «Мова якоїсь іншої особи, передана в змінній формі, від себе, зветься непрямою мовою» (Ковалів 1946). Про нерівноправність частин складної конструкції висловився також В.І. Сімович, використовуючи паралельно два терміни — *бесіда посередня* або *залежна*: «Чужу мову можна переповідати й од себе, сказати, що правда, геть чисто все, що хтось сказав, але недослівно, так, що той, що оповідає, являється немов посередником між тим, хто балакає, і тим, хто слухає <...> Така бесіда зветься *посередня*, а слова,

переповіджені другими, являються вже не реченнями головними, а побічними, залежними; через те не раз таку бесіду звать іще й *залежною*» (Сімович 1918: 325).

Ю. Шевельов поглибив з'ясування граматичної природи непрямої мови як складнопідрядного речення об'єктного (додаткового) типу. Попри твердження, що пряма мова це — *асинтетичне речення*, а непряма мова — *гіпотактичне*, автор акцентує: «не всякий асиндетон є пряма мова і не всяка гіпотакса (*гіпотактичне складне речення*) об'єктного типу є непряма мова» (Шевельов 1951: 162). Домінантною ознакою непрямої мови названо *дієслово говорення* в головному реченні та здатність до трансформації у пряму мову: «Це зовсім «нормальне» складне речення з підрядним реченням об'єктного типу, яке від інших складних речень такого типу відрізняється тільки тим, що потенційно може бути заступлене прямою мовою» (там само: 165). Якщо стилістичною особливістю прямої мови є інтонаційна виразність та здатність відтворювати індивідуальні мовні особливості, то стислість, чітка й прозора синтаксична організація, «стилістична й інтонаційна розмірна безбарвність» характеризують непряму мову. Учений відзначив давню традицію обох конструкцій в українській мові, які розвинулися в художній прозі (там само).

Змістові характеристики терміна *непряма мова* у визначенні, яке містить «Словник лінгвістичних термінів» Є.В. Кротевича та Н.С. Родзевич, орієнтують на особливість цього способу передавання чужого мовлення: розкриття головним чином змісту чужої мови, необов'язковості, а інколи неможливості збереження слів та виразів, порядку слів і всього характеру побудови передаваної мови (КРСЛТ 1957: 104).

В українських граматиках та наукових працях, починаючи із другої половини ХХ ст., описано інші способи передавання чужого мовлення окрім прямої та непрямої мови. Ю. Шевельов використовує такі номінації на позначення проміжних типів: *інтерференція прямої мови*, *підготована пряма мова*, *стирання меж авторського тексту і прямої мови*, *невласна пряма мова* (Шевельов 1951: 168, 169).

Інтерференцію прямої мови витлумачено як залучення індивідуального мовлення (характерних слів чи зворотів) до авторського тексту. *Підготованою прямою мовою* названо передавання мови особи непрямою мовою та інтерферування якого-небудь виразу цієї особи наприкінці. *Стирання меж авторського тексту і прямої мови* описано так: «переплітання голосу автора і голосів персонажів витворює враження якоїсь унутрішньої єдності між ними, а саму мову робить ніби многоголовою — зате логіко-граматичні членування її відходять на другий план, затираються» (Шевельов 1951: 170). Суть *невласної прямої мови* полягає в тому, що використовується пряма мова, тільки з такою заміною осіб, яка буває в непрямої мові (там само: 170). *Невласне-прямою мовою* названо такий спосіб передавання чужої мови, при якому зберігаються її граматичні і стилістичні особливості, але висловлювання йде від автора, а не від того, кому належать слова (КРСЛТ 1957: 101). На позначен-

ня *невласне-прямої мови* також використовували назву *вільна непряма мова* й тлумачили як суміш непрямої мови з елементами прямої (Волох 1876: 361).

Для номінації проміжних способів передавання чужого мовлення використовували також описові конструкції, що свідчить про початковий етап осмислення сутності цих категорій: *включення чужої мови в мову того, хто говорить, за допомогою вставних слів і вставних речень; передавання теми чужої мови* (Волох 1976: 362).

Нині послуговуються такими термінами на позначення способів передавання чужого мовлення: *пряма мова, непряма мова, напівпряма мова, невластне-пряма мова* (УМЕ 2007: 830). Питання про їхній синтаксичний статус досі дискусійне. Термін *чуже мовлення* або *чужа мова* витлумачують як мову іншої особи, а її різновидами названо *пряму, непряму, напівпряму та невластне-пряму мову* (Ганич 1985: 337; УМЕ 2007: 830; УМЕМ 2011: 387).

Дослідження чужого мовлення є завданням окремого підрозділу синтаксису, який у сучасній лінгвістиці запропоновано називати *репрезентологією* [2: 6], а різновид чужої мови, одиницю репрезентології, — *репрезентемою* (на зразок синтаксема, лексема, дериватема) [1: 51]. У термінологічному мікрополі репрезентології виокремлено п'ять терміногруп: 1) терміни на позначення способів передачі чужого мовлення; 2) терміни, які вказують на кількість мовців; 3) терміни на позначення складників, місця синтаксичних структур та способів їх взаємозв'язку; 4) терміни, що визначають особливості внутрішнього і зовнішнього мовлення; 5) терміни, пов'язані з розділовими знаками [1: 51].

Отже, теоретичні засади аналізу способів передавання чужого мовлення в українському мовознавстві закладено в граматиках другої половини XIX — першої половини XX ст. Автори граматик та наукових праць використовували номінації, створені на українськомовному ґрунті. Варіантність термінів на позначення понять прямої та непрямої мови, засвідчена в джерелах 20-х рр. XX ст., зумовлена пошуків оптимальних засобів номінації понять за їхніми ознаками, а також індивідуальною термінотворчістю. Терміноодиниці, запропоновані в працях М. Осадци, С.Й. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера, П.Ф. Залозного, П.Й. Горещького та І. Шалі, Ю.В. Шевельова послуговували основою для сучасної терміносфери репрезентології. Ю. Шевельов конкретизував поняття прямої та непрямої мови, окреслив їхню граматичну природу та стилістичні властивості, а також відзначив давню традицію вживання конструкцій із чужою мовою в українській мові.

Зібраний термінологічний матеріал ілюструє динаміку терміносистеми та вможливує систематизування відомостей про її еволюцію. Узагальнені дані ввійдуть до статей історичного словника мовознавчих термінів української мови, який матиме лінгвістичну й культурну цінність та постане не лише складником загального історичного словника, а й частиною історії розвитку української лінгвістичної думки.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Волох 1976 — Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1976.
- Ганич 1985 — Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985.
- Горецький 1929 — Горецький П.Й., Шаля І. Українська мова: практично-теоретичний курс. Київ, 1929.
- ГТП — Граматична термінологія і правопис, ухвалені Комісією мови при Українському товаристві шкільної освіти в Києві. Київ, 1917.
- Залозний 1913 — Залозний П.Ф. Коротка граматики української мови. Ч. II: Синтаксис. Київ, 1913.
- Залозний 1917 — Залозний П.Ф. Коротка граматики української мови. Ч. II: Синтаксис. Київ, 1917.
- Каганович 1935 — Каганович Н.А., Шевельов Г.В. Граматика української мови. Ч. II: Синтаксис. Київ, 1935.
- Ковалів 1946 — Ковалів П. Граматика української мови. Мюнхен, 1946.
- КРСЛТ 1957 — Кротевиц Є.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1957.
- КТССУМ 2004 — Шульжук К.Ф. Короткий термінологічний словник синтаксичних термінів. Синтаксис української мови. Київ, 2004. С. 397–406.
- Кудрицький 1949 — Кудрицький Й.Я. Синтаксис української мови. Ред. П.Й. Горецький. Київ, 1949.
- Курило 1921 — Курило О. Початкова граматики української мови. Львів — Винниця, 1921.
- Нечуй-Левицький 1914 — Нечуй-Левицький І.С. Граматики української мови. Київ, 1914. Ч. II.
- Огієнко 1908 — Огієнко І. Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології з передмовою про історію розвитку її. Київ, 1908.
- Осадца 1876 — Осадца М. Граматики руского языка. Львів, 1876.
- Партыцкій 1873 — Граматики ъзыка руского для оужитку въ школах людовѣхъ въ Галичинѣ. Напис. Ом. Партыцкій. Оу Львовѣ, 1873.
- Сімович 1918 — Сімович В.І. Практична граматики української мови. Раштат, 1918.
- Смаль-Стоцький 1893 — Смаль-Стоцький С.Й., Гартнер Ф. Руска граматики. Львів, 1893.
- СУЛМ 1972 — Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. За ред. І.К. Білодіда. Київ, 1972.
- УМЕ 2007 — Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2007.
- УМЕМ 2011 — Українська мова. Енциклопедія. Ред. І.В. Муромцев. Київ, 2011.
- УП 1946 — Український правопис. Київ, 1946.
- Шевельов 1951 — Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947–1953). Київ, 2012.
- Шерех 1947 — Кислиця Д., Шерех Ю. Граматики української мови: посібник для гімназії. Ч. II: Синтакса. Мюнхен, 1947.
- Шульжук 2004 — Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. Підручник. Київ: Академія, 2004.

ЛІТЕРАТУРА

1. Торчинська Н.М. Термінологічне мікрополе репрезентології: сучасний стан та перспективи. *Europejskie studia spoieczno-gospodareze*. Kielce, 2013. № 1. С. 50–67.
2. Чумаков Г.М. Синтаксис конструкций с чужой речью. Киев, 1975.

LEGEND

- Волох 1976 — Volokh, O.T., Chemerysov, M.T., Chernov, Ye.I. (1976). Modern Ukrainian Literary Language. Kyiv (in Ukr.).
- Ганич 1985 — Hanych, D.I., Oliinyk, I.S. (1985). Dictionary of Linguistic Terminology. Kyiv (in Ukr.).
- Горецький 1929 — Horetskyi, P.Y., Shalia, I. (1929). Ukrainian Language: Practical-and-Theoretical Course. Kyiv: Knyhospilka (in Ukr.).
- ГТП 1917 — Hramatychna terminolohiya i pravopys, uhvaleni komisiieyu movy pry ukraiïnskomu tovarystvi shkilnoyi osvity v Kyievi (1917). Kyiv: Drukarnia Ukrainskoi Tsentralnoi Rady (in Ukr.).
- Залозний 1913 — Zaloznyi, P.F. (1913). Short Ukrainian Grammar. Syntax. Kyiv (in Ukr.).
- Залозний 1917 — Zaloznyi, P.F. (1917). Short Ukrainian Grammar. Syntax. Kyiv: Drukarnia 1-oi Kyivskoi Drukarskoi Spilky (in Ukr.).
- Каганович 1935 — Kahanovych, N.A., Sheveliov, H.V. (1935). Ukrainian Grammar. Vol. 2: Syntax. Kyiv: Radianska shkola (in Ukr.).
- Ковалів 1946 — Kovaliv, P. (1946). Ukrainian Grammar. Munich (in Ukr.).
- КРСЛТ 1957 — Krotevych, Ye.V., Rodzevych, N.S. (1957). Dictionary of Linguistic Terms. Kyiv: Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (in Ukr.).
- КТССУМ 2004 — Shulzhuk, K.F. (2004). Short Terminological Dictionary of Syntactic Terms. Syntax of the Ukrainian Language. P. 397–406. Kyiv (in Ukr.).
- Кудрицький 1949 — Kudrytskyi, Y.Ya. (1949). Syntax of Ukrainian Language. Ed. P.I. Horetskyi. Kyiv (in Ukr.).
- Курило 1921 — Kurylo, O. (1921). Primary Ukrainian Grammar. Lviv — Vynnytsia: Z drukovanoho Naukovoho tovarystva im. T.H. Shevchenka: Podillia (in Ukr.).
- Нечуй-Левицький 1914 — Nechuy-Levytskyi, I.S. (1914). Grammar of the Ukrainian language. Vol. 2. Kyiv: Drukarnia I.I. Chokolova (in Ukr.).
- Огієнко 1908 — Ohiienko, I. (1908). Ukrainian grammar terminology: Historical dictionary of Ukrainian grammar terminology with a preface on the history of its development. Kyiv: Drukarnia 1-i Kyivskoi drukovanoi spilky (in Ukr.).
- Осадца 1876 — Osadtsa, M. (1876). Gramatika ruskogo yazyka. Lviv: Stavropihiiskyi instytut (in Ukr.).
- Паргыцькій 1873 — Partytskyi, O.O. (1873). Hramatyka ruska dlia uzhytku v shkolakh liudovykh v Halychyni. Lviv (in Ukr.).
- Сімович 1918 — Simovych, V.I. (1918). Practical Grammar of the Ukrainian Language (in Ukr.).
- Смаль-Стоцький 1893 — Smal-Stotskyi, S.Yo., Gartner, F. (1893). Ruska hramatyka. Lviv: Z drukovanoho naukovoï tovarystva im. T.H. Shevchenka (in Ukr.).
- СУЛМ 1972 — Bilodid, I.K. (Ed.). (1972). Modern Ukrainian Literary Language. Kyiv (in Ukr.).
- УМЕ 2007 — Ukrainian Language. Encyclopedia (2007). Kyiv: Ukrainian language (in Ukr.).
- УМЕМ 2011 — Muromtsev, I.V. (Ed.). (2011). The Ukrainian language. Encyclopedia. Kyiv: Maister-class (in Ukr.).
- Шевельов 1951 — Sherveliiov, Yu. (1951). Essay on Contemporary Ukrainian Literary Language. Munich: Molode zhyttia (in Ukr.).
- Шерех 1947 — Kyslytsia, D., Sherekh, Yu. (1947). Grammar of the Ukrainian language tutorial for the gymnasium. Vol. 2: Syntax. Munich: Ukrain-ska trybuna (in Ukr.).
- Шульжук 2004 — Shulzhuk, K.F. (2004). Ukrainian Syntax. Kyiv (in Ukr.).

REFERENCES

1. Torchynska, N.M. (2013). Terminolohichne mikropole reprezentolohii: suchasnyi stan ta perspektyvy. *Europejskie studia spoieczno-gospodarcze*, 1, 50–67. Kielce (in Ukr.).
2. Chumakov, G.M. (1975). Sintaksis konstrukcij s chuzhoj rechju. Kyiv (in Rus.).

Статтю отримано 15.06.2020

Yuliia Chernobrov, Candidate of Philological Sciences,
Member of the National Commission on State Language Standards
10 Peremohy Sq., Kyiv 03110, Ukraine
E-mail: chernobrovvv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3950-8541>

HISTORY OF TERMS TO DENOTE DIRECT
AND INDIRECT DISCOURSE IN UKRAINIAN LINGUISTICS

The article deals with the history of basic terms to denote the ways of speech reporting in Ukrainian linguistics; the analysis of terms in onomasiological and semasiological aspects on the basis of historical sources is carried out; the contribution of Ukrainian linguists to the formation and development of this terminological subsystem is presented.

Terms to denote the concepts of someone's speech transfer is a separate subsystem that has a history of formation, development and codification in Ukrainian linguistics. In present Syntax this subsystem is called Representology. The theoretical foundations of Representology in Ukrainian linguistics are laid in the grammars of the second half of the XIX — first half of the XX century. Authors of grammar manuals and scientific papers used nominations created on Ukrainian-language basis.

Terminological variability to denote the concepts of direct and indirect speech in the sources of the 20ies of the twentieth century illustrates active scientific search for optimal means of concept's nomination according to their characteristics, or individual terminology. Term units proposed in the works written by M. Osadtsa, S.Y. Smal-Stotsky, P.F. Zalozny, P.Y. Horetsky and I. Shalia, Yu.V. Sheveliov served as the basis for the modern termsystem called Representology. Yu. Sheveliov specified the concepts of direct and indirect language, outlined their grammatical nature and stylistic properties, as well as noted the ancient tradition of using constructions with a foreign language in the Ukrainian language.

Terminological material illustrates the dynamics of terminology and allows the information systematization about the evolution of linguistic terms. Generalized data will be included in the Ukrainian historical dictionary of linguistic terms, which intended to become not only a component of the general historical vocabulary, but also to illustrate the development of Ukrainian linguistic thought.

Keywords: *term, syntactic terminology, Historical Terminology, terminological nomination, direct speech, indirect speech, semi-direct speech, implicit direct speech.*